

OSMANLI TAŞRASINDA YAŞAMIŞ BİR YENİÇERİ: SÜLEYMAN SİNOBÎ (Ö. 1247/1832) VE NÜSHASININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ*

Mustafa Altuğ YAYLA**

ÖZ

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı dünyasında *mecmuaların* kullanımının arttığı bilinmektedir. Fakat *mecmua* ve benzeri nüshalar üzerine yapılan çalışmaların, edisyonlar da dahil olmak üzere, bir hayli kısıtlı olduğu malumdur. Halbuki bu tarz nüshalar yardımıyla Osmanlı dünyasında yaşamış kişilerin ilgi alanlarına, dünya algılarına ve hayat hikayelerine ilişkin bulgular toplayıp onların yaşamları hakkında değerlendirmelerde bulunulabilir. İşte bu makale Samsun İl Halk Kütüphanesi'nde 925 numarasıyla kayıtlı olan ve içerisinde çok sayıda risale ve kişisel not barındıran bir nüshadan yola çıkarak 19. yüzyıl başlarında Sinop'ta yaşamış Yeniçeri Süleyman'ın yaşamını anlamada ilk adımı atacaktır. Makale ilk olarak nüshanın fiziksel özelliklerinin genel bir değerlendirmesini sunacak ve onun nasıl sınıflandırılabileceği konusunda bazı iddialarda bulunacaktır. Sonra ise nüshanın Süleyman'ın yaşamı anlamadaki potansiyelini göstermek için eldeki verilerden yola çıkarak önce onun hayat hikâyesi hakkındaki verileri değerlendirecek ve takiben de onun ilgi dünyası hakkında elimizde olan malumatı genel hatlarıyla ortaya koyacaktır.

Anahtar Sözcükler: Yeniçeriler, Taşra, Sinop, 19. Yüzyıl, Elyazmaları.

A JANNISARY FROM AN OTTOMAN PROVINCE: SÜLEYMAN SİNOBÎ (D. 1247/1831-32) AND A GENERAL OVERVIEW OF HIS MANUSCRIPT

ABSTRACT

The usage of *majmuas* (anthologies) increased in sixteenth-century Ottoman world. Yet, the studies on the *majmuas* and alike copies are limited. However, these manuscripts might help us to reflect the Ottomans' pursuits, biographies and perceptions, in a word their cosmos. In this article, I examine the manuscript from Samsun Provincial Library no. 925, which includes several articles (*risale*) and personal notes, in order to scratch surface/take the first step to understand the Janissary Süleyman's "cosmos." Firstly, this article offers the overall assessment

* *Geliş Tarihi:* 04.06.2020. *Kabul Tarihi:* 11.09.2020.

** Doktor Adayı, Hamburg Üniversitesi Türkoloji Bölümü, Hamburg, ALMANYA. altugyayla@gmail.com *ORCID:* 0000-0003-4793-2385; bu makaleyi yazarken bana desteklerinden dolayı Abdullah Öztop'a ve Resul Turan'a içten teşekkürlerimi sunarım.

of manuscripts' physical characteristics, and asserts claims about its classification. Secondly, I reconstruct the biography of Süleyman, and present the data about his pursuits. Thirdly, I reveal the potential of the manuscript to understand the cosmos of Süleyman. Finally, the main purpose of this article is to provide an overview of the potential of such copies to understand the universes of people who lived in the Ottoman world.

Keywords: Janissaries, Provincial, Sinop, 19th Century, Manuscripts.

Giriş

Çok sayıda araştırmacının vurguladığı üzere¹ Osmanlı dünyasında 16. yüzyıl sonlarından itibaren *mecmuaların*² kullanımını hızla artmıştı.³ Hiç şüphesiz böylesi bir gelişmenin altında belli nedenler yatmaktaydı. Örneğin, 16. yüzyıla gelindiğinde imparatorlukta medrese sayısındaki yükselişin⁴ Osmanlı dünyasındaki okuyazar sayısını geçmiş yıllara göre artırmış olması bile başlı başına önemli bir faktördü.⁵ Nihayetinde bu ve benzeri gelişmelerinin en temel sonuçlarından biri Osmanlı dünyasında kitaplarla/elyazmalarıyla iç içe olan kişi sayısının artmasıydı. Bununla beraber *mecmuaların* kullanımının 16. yüzyıl ve sonrasında neden arttığı çok daha derinlemesine incelenmesi gereken bir konu olmakla birlikte,⁶ bu çalışma için asıl önemli nokta bugün yazma kütüphanelerinde *mecmua* tarzında hatırı sayılır miktarda nüsha olmasına rağmen, bu nüshalar üzerine yapılan çalışmaların şaşırtıcı derecede az olmasıdır. Dahası yapılan bu çalışmalar genellikle edisyon çalışmaları ve dil incelemelerinin

¹ Örneğin bkz. Cemal Kafadar, "Sohbete Çelebi, Çelebiye mecmûa..." *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz. Hatice Aynur-Müjgân Çakır-Hanifé Koncu-Selim S. Kuru-Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz, İstanbul 2012, s. 43-53.

² Genel bir değerlendirme için bkz. Mustafa İsmet Uzun, "Mecmua," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

³ Her ne kadar araştırılması gerekiyorsa da 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı dünyasında *mecmualara* belli yönlerde benzeyen *rûznâme*, *külliyât*, *deFTER* gibi nüsha türlerinin kullanımının da artmış olması muhtemeldir. Bu konu araştırmacıların ilgisini beklemektedir; Fikret Sarıcaoğlu, "Rûznâme," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon; Örneğin bkz. Muhittin Eliaçık, "Kayserili Resmî ve Seyahat Defteri," *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Şehir Kültür Sanat* 20 (2018), s. 54-57; Rıza Kurtuluş-Alim Kahraman, "Külliyât," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

⁴ Bazı değerlendirmeler için bkz. Erol Özvar, "Osmanlı Dünyasında Yazma Eser Üretkenliği," *Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası: Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler XVII. Yüzyıl*, Ed. Hidayet Aydar-Ali Fikri Yavuz, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 27.

⁵ Bu hususta öncü bir çalışma için bkz. Nelly Hanna, "Literacy and the 'great divide' in the Islamic world, 1300-1800," *Journal of Global History* 2/2 (2007), s. 175-194.

⁶ Bu yükselişi şehirleşmenin artmasından İmparatorlukta nüfus çoğalmasına çok sayıda nedene bağlamak mümkündür. Takdir edileceği üzere bu konu araştırmanın sınırlarını aşmaktadır.

ötesine geçememektedir. Halbuki bu tarz nüshaların yardımıyla o dönemde yaşamış insanların ilgi alanlarını, yaşam hikayelerini, okudukları eserleri öğrenmemiz ya da daha genel bir ifade ile onların zihin dünyalarını, yani evrenlerini⁷, anlamlandırmamız mümkündür.⁸

İşte bu makale yukarıda bahsedilen çerçevede bir analize zemin sağlayan özelliklere sahip bir nüshaya yani Samsun İl Halk Kütüphanesinde 925 katalog numarasıyla kayıtlı elyazmasına odaklanacaktır. Makale ilk olarak nüshanın fiziksel özellikleri, içeriği ve kim tarafından düzenlendiği hususunda bazı değerlendirilmelerde bulunarak onun yapısal özelliklerini ortaya koyacaktır. Daha sonra ise nüshayı hazırlayan kişinin evrenini anlamada nüshanın potansiyelini tespit etmek için ilk önce onu derleyen kişinin hayat hikayesi hakkında daha sonra da ilgi dünyası hakkında nüshanın sağladığı veriler değerlendirilecektir. Nihayetinde makalenin temel amacı, Samsun İl Halk Kütüphanesi 925 katalog numaralı nüshaya odaklanarak, böylesi elyazmalarının Osmanlı dünyası sakinlerinin evrenlerini anlamada bize sunabileceği potansiyeli göstermektir.⁹

1. Samsun İl Halk Kütüphanesi 925

Bu çalışmaya temel oluşturan nüsha Samsun İl Halk Kütüphanesi'nde

⁷ Burada “evren” tabiriyle Carlo Ginzburg’un 1976’da yayımlanan ünlü kitabı *Il formaggio e i vermi*’nin Türkçe tercümesindeki tabiri örnek aldığımı belirtmeliyim. Bilindiği gibi Ginzburg bu kitapta 16. yüzyılda Venedik taşrasında yaşamış bir değirmencinin sağladığı bulgulardan hareketle onun Engizisyon karşısındaki hayat hikayesini ve dünya algısını anlamaya çalışmıştı, bkz. Carlo Ginzburg, *Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni*, Çev. Ayşen Gür, Metis, İstanbul 1996.

⁸ Bu hususta 17. yüzyıl İstanbul’unda yaşamış Seyyid Hasan’ın dünyası üzerine yapılan öncü bir çalışma için bkz. Cemal Kafadar, “Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Istanbul and First- Person Narratives in Ottoman Literature,” *Studia Islamica* 69 (1989), s. 121–150; yine aynı kişi üzerine başka bir çalışma için bkz. Tunahan Durmaz, *Family, Companions, and Death: Seyyid Hasan Nûri Efendi’s Microcosm (1661-1665)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019; bu metnin edisyonları da yapılmıştır, bkz. Aykut Can, *Seyyid Hasan, Sohbetnâme, I. cilt, 1071-1072/1660-1661: inceleme-metin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015; Ayşe Akkılık, *Seyyid Hasan’ın Günlüğü, II. cilt (H.1073-1075/M.1662-1664)*, (inceleme-metin), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019; bu metni bizlere tanıtan Orhan Şaik Gökyay olmuştur, bkz. Orhan Şaik Gökyay, “Sohbetname,” *Tarih ve Toplum*, 14 (1985), s. 56-64; elbette Kafadar bu çalışmasının “ben-anlatısı” üzerine kurmuştur. Fakat bu makale değerlendirmesini ben-anlatısı merkezinde yürütmeyi tercih etmeyecektir, bu hususta genel bir literatür değerlendirmesi için bkz. Selim Karahasanoğlu, “Ben-Anlatıları: Tarihsel Kaynak Olarak İmkanları ve Sınırları,” *Turkish History Education Journal*, 8/1 (2019), s. 211-230.

⁹ Bu nüsha üzerine yakında yayımlamayı planladığım çalışmada nüshanın edisyonunu ve nüshayı derleyen kişinin “evren”inin ayrıntılı bir analizini yapmaktayım.

bulunmaktadır ve katalog numarası 925'tir. Nüsha, baştan sona tam olup¹⁰ müstakil ciltlenmiştir. Katalog bilgisine göre nüshanın dış ölçüsü 330 x 230 milimetreken iç ölçüsüye 280 x 190 milimetre şeklindedir. Nüsha yine katalog bilgisine göre meşin kaplı mukavva bir cilde sahiptir.

Nüshanın sayfalarına baktığımızda onun 99 varaktan oluştuğunu¹¹ ve kağıdının da *âbâdî* olduğunu görmekteyiz. Nüşadaki tüm yazılar¹² *rikâ'* hattındadır. Nüşadaki dil, bir istisna hariç¹³, Osmanlı Türkçesidir.

Nüsha genel temayüle uygun olarak *zahriye* ile başlamaktadır. *Zahriye* kısmından sonra ise nüshada bazı tasavvufî risaleler bulunmaktadır. Bu risaleler on tane'dir ve adları sırayla şu şekildedir: *Adâb-ı Mürîdîn* (2b – 69a), *Kitâb-ı Tasavvuf* (69b – 70b), *Risâle fi't-Tasavvuf* (70a – 71a), *Risâle-i Bî-Namaz* (72a – 72b), *Menkabe-i Şeyh İbrâhîm* (73b – 74a), *Risâle-i İlmihâl ale'n-Nisâ ve'r-Ricâl* (75b – 86b), *Risâle-i Akâ'id* (86a – 92a), *Risâle-i E'fal-i Mükellefîn* (92a – 94b), *Menkabe-i Hasan İbn Ebi Sinâ* (94b – 94a) ve *Risâle-i Elli Dört Farz* (97a – 98b). Nüşada risalelere ek olarak çok sayıda not/kayıt bulunmaktadır. Keza nüsha bu tarz notlarla sonlanmaktadır.

Nüşada iki adet ferağ kaydı bulunmaktadır. Bunların ilki 69a'dadır ve 3 *Muharrem* 1219/14 Nisan 1804 tarihlidir. İkincisi ise 94a'dadır ve tarihi 29 *Rebûi'l-evvel* 1219/8 Temmuz 1804'dur. Bu bilgilere dayanarak nüshanın 1219/1804 yılında kopyalandığı öne sürülebilir. Hatta yazmalar katalogunda, üstelik yanlış bir şekilde, istinsah tarihi olarak 1220/1805 verilmiştir. Fakat nüshanın genel temayülüne bakınca bu tarz bir iddia tutarlı bir sav olmayacaktır. Zira nüsha üzerinde 1219/1804 tarihinden sonraya ait olması çok muhtemel olan bazı notlar bulunmaktadır. Daha önemlisi yukarıda da gösterildiği gibi nüsha 94a'da değil 99b'de bitmektedir. Zaten 94a'dan sonra da nüshada başka bir risale bulunmaktadır.¹⁴ Bu durumda bu nüshanın tam olarak ne zaman kopyalanmış olduğu sorusuna kesin cevap vermek, en azından bu makaleye göre, çok da mümkün değildir.

Diğer yandan nüshaya yakından baktığımızda bazı yapraklarında kişisel diyebileceğimiz çok sayıda not bulunduğunu görmekteyiz. Bu notların da nüshanın *zahriyesinde* ve risalelerin arasında ve/veya risalelerden sonra bulunduğu tespit edilmektedir. Örneğin, 94b'de biten bir risaleden sonra

¹⁰ Bu iddiaya elbette temkinli yaklaşmak gerekir. Zira nüshanın özellikle sonlarında daha önce yapraklar varken bunlar yırtılmış olabilir. Bunun için nüshanın fiziksel olarak uzman kişiler tarafından çok daha detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir.

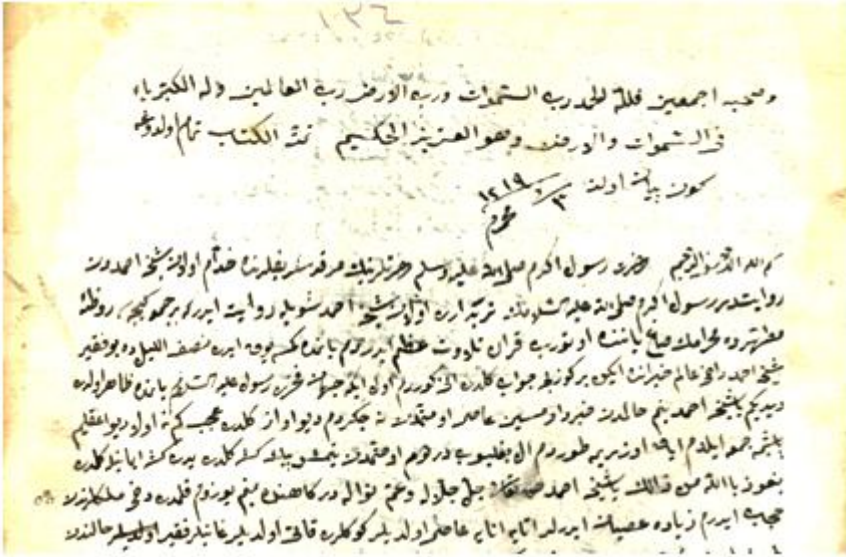
¹¹ Nüshanın sayfaları günümüz mantığı çerçevesinde tek yaprak şeklinde ayrıca numaralandırılmış olmakla birlikte numaralarda kullanılan mürekkep renginin farklı olmasından hareketle nüshaya sonradan eklendikleri açıktır.

¹² Yalnızca bazı sayfalarda hareketli *rikâ'* vardır.

¹³ Bu istisna ise üzerinde daha sonra durulacak olan Arapça bir dua barındıran bir yapaktır.

¹⁴ Bu durum Osmanlı elyazmalarındaki genel temayülü dikkate alınca çok da şaşırtıcı değildir. Bilindiği gibi Osmanlı elyazmalarının çoğu belli bir tarihte istinsah edilmiş olsalar bile, istinsah edildikleri tarihlerden sonra da farklı kişilerin elinde kullanılmaya devam etmektedirler.

nüşhada kişisel diyebileceğimiz bazı notlar eklenmiştir ve bu kişisel notlar ancak 97a'da yani başka bir risale başladığında sonlanır. Bu açıdan nüsha birbirini takip eden ve sınırları birbirinden kesin olarak ayrılmış bir risaleler derlemesi değildir. Aksine bir risale bittikten sonra ya yeni notlar eklenmiş ya yeni bir risaleye başlanmıştır ya da herhangi bir ara verilmeden yeni bir risale ile doğrudan devam edilmiştir (bkz. Figür 1).

Figür 1: Nüşhadaki risaleler birbirini takip eder şekilde başladığına bir örnek. Üste önceki risalenin ferağ kaydı yani sonu varken bu ferağ kaydının hemen ardından yeni bir risale başlamaktadır. (Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 69a.)

Öte yandan nüşhadaki muhtelif veriler sayesinde bu notları ekleyeni de tespit edebilmekteyiz. Bu çerçevede ilk olarak vurgulanması gereken husus nüshanın *zahriyesinde* bulunan ve 20 Şevvâl 1218/2 Şubat 1304 tarihli nottur: “Her kim okur ise Süleyman Yazıcı’nın pederine ve validesine bir fâtiha-i şerif okuya. Okuyandan Allah razı olsun, iki cihânda yüzü ak olsun, âhir zaman peygamberi Muhammed Mustafa’nın şefaatine mazhar eyleye, âmîn. Seyyid Süleyman Yazıcı Sinobî, fi sene 1218 Şevvâl 20¹⁵.” Görüldüğü gibi bu notta Seyyid Süleyman Yazıcı Sinobî şeklinde bir isim mevcuttur. Bununla birlikte nüşhada 27 Şevvâl 1240/14 Haziran 1825 tarihli “1240 senesinde Ramazân-ı şerife üç gün kalarak Sinop’tan Dalpazar İsmail Ağa ve Seyyid Halilzade Seyyid Mehmed ve Kahveci Seyyid Süleyman Yazıcı emr-i padişahî ile Kastamonu’ya nefy olundukları beyân olunur, fi Şevvâl 1240, Şevvâl 27¹⁶” şeklindeki başka bir notta ise Seyyid Süleyman Yazıcı ismi Kahveci Seyyid Süleyman Yazıcı

¹⁵ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 1a.

¹⁶ Örneğin bkz. Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

şeklinde bir kez daha geçmektedir. Görüldüğü gibi her iki notta Seyyid Süleyman Yazıcı ismi geçiyor olsa da bu iki notta karışıklık yaratan husus ifadelerin üçüncü tekil şahıs şeklinde olmasıdır. Bu açıdan notları ekleyen Seyyid Süleyman Yazıcı isimli kişi olup olmadığından emin olamayabiliriz. Fakat nüshadaki diğer notlarda üçüncü tekil şahıs ifadelerinin kaybolduğunu görürüz. Örneğin, nüshadaki diğer notlar şu şekildedir: “...oğlum Seyyid Süleyman dünyaya geldi.”¹⁷ Bu durumda nüshadaki bazı notlar birinci tekil şahıs bazıları ise üçüncü tekil şahıs halindeyken haklı olarak kendimize notların kime ait olduğu sorusunu sorabiliriz. İşte tam bu noktada nüshadaki notlarda kullanılan el yazısına bakmak yararlı olabilir. Bu çerçevede nüshadaki “oğlum” ifadelerinin geçtiği nottaki el yazısı ile nüshadaki diğer el yazılarını karşılaştırıldığımızda fark ederiz ki bu el yazıları birbirinin aynıdır (bkz. Figür 1, 2 ve 3). Başka bir ifadeyle, oğluna ait olan iki not hariç¹⁸, nüshadaki tüm notlar Seyyid Süleyman Yazıcı Sinobî’ye aittir.

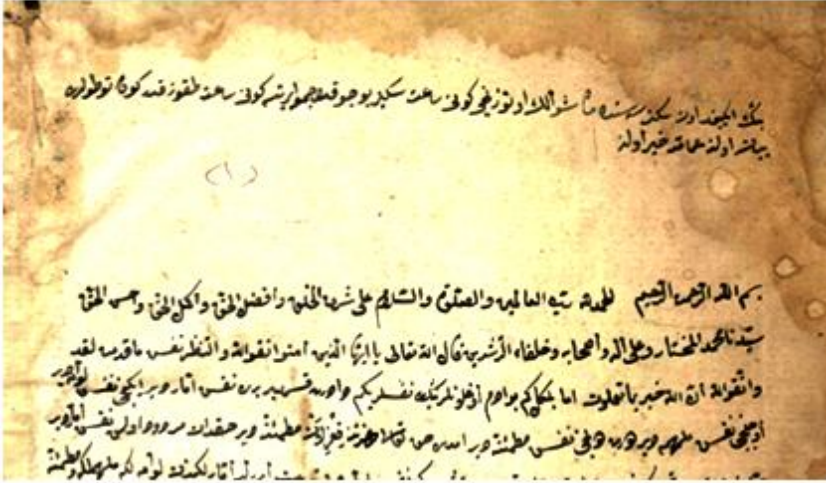
Figür 2: Süleyman'ın evlatlarının doğum günlerini kaydettiği kısım. Görüldüğü gibi buradaki el yazısı ile nüshanın geri kalanındaki el yazısı aynıdır.

Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

¹⁷ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

¹⁸ Buradaki notların mürekkebi de el yazısı da farklıdır, bkz. Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

Fakat nüshadaki notlar Süleyman'ın elinden çıkmış olsa dahi nüshadaki risalelerin ona ait olmadığı ve/veya onun özel ilgisini yansıtmadığı düşünülebilir. Dahası Süleyman'ın tam adında *Yazıcı* ifadesi bulunmasından dolayı onun bir *yazıcı* olduğu düşünülürse, bu nüshadaki risaleleri başkası için kaleme aldıktan sonra nüshayı sahiplendiği ve sonra da onun üzerine notlar eklediği de öne sürülebilir. Fakat nüshanın genel yapısı bizi bu konuda aksini düşünmeye yani nüshadaki tüm unsurların Süleyman'ın kişisel ilgilerini yansıttığını düşünmeye sevk etmektedir. Örneğin, nüshanın *zahrîyeden* sonraki ilk yaprağında (bkz. Figür 3) bulunan “Bin iki yüz on sekiz senesinin mâh-ı Şevvâlinin otuzuncu günü saat sekiz otuzdan cumartesi saat dokuza kadar gün tutuldu. Beyân olunur, ‘âkıbet hayrola”¹⁹ şeklindeki notu nüshadaki konumu açısından oldukça önemlidir. Çünkü nüshanın 2b'deki başlangıç yaprağı bir serlevha ya da besmele ile başlamak yerine bu “kişisel” denilebilecek notla başlamaktadır. Bu durum bizi doğal olarak nüshanın Süleyman'ın “kişisel” bir nüshası olduğu konusunda düşünmeye sevk etmektedir. Yine yukarıda da vurgulandığı gibi nüshadaki risalelerin arasında çok sayıda kişisel not vardır ve bu risalelerden sonra nüshadaki risaleler devam etmektedir. Nihayetinde tüm bu bilgiler ışığında nüshadaki risalelerin de Süleyman'ın ilgilerini yansıttığını düşünülebilir.

Figür 3: Nüsha görüldüğü gibi bir serlevha veya besmele ile değil kişisel diyebileceğimiz bir not ile başlamaktadır.

Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 2b.

Son olarak incelenen bu nüshanın türünün ne olduğu da önemli bir nokta olarak karşımızda durmaktadır. Görüldüğü gibi nüshada şiir, hikâye, risale ve kişisel notlar gibi çok sayıda unsur vardır. Fakat Süleyman nüshasının

¹⁹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 2b.

kategorisinin ne olduğu konusunda onda hiçbir veri sunmaz. Bundan dolayı da bu makale nüshayı Osmanlıların kullandığı *mecmua* gibi kategorilerle sınıflandırmak yerine modern bir tabir ile sınıflandırmayı önerecektir. Makalenin önereceği bu tabir *Farklı Metin Türleri İçeren Elyazması* (Multiple-Text-Manuscript/MTM) şeklindedir. Bu tabire göre el yazmalarının kullanıldığı muhtelif kültürlerde farklı metin türlerini barındıran çok sayıda nüsha türü mevcuttur ve bunların gerek fizikî (mürekkep, cilt, sayfa düzeni, kâğıt gibi) gerekse içerik bazlı (notların içeriği, şiirler, hikayeler ve benzeri unsurlar) özellikleri araştırmalarda kayda değer veriler sunabilme potansiyeline sahiptir.²⁰ Yukarıda nüshanın fiziksel özelliklerden yer yer yararlandığından bu konuya ileride tekrar değinilmeyecektir. Fakat böylesi nüshalarda bulunan içerik bazlı verilerden yola çıkarak nüshayı derleyen kişilerin evreni hakkında neler yapılabileceği konusu kabul edileceği üzere bu makalede henüz ele alınmamıştır. Bu açıdan Süleyman'ın nüshası özelinde bu çerçevede bir değerlendirme sunmak makalenin geri kalanının temel amacı olacaktır.

2. Süleyman'ın Hayatı Hakkındaki Verilerin Değerlendirilmesi

Nüshanın *zahriyesindeki* kayıta “Seyyid Süleyman Yazıcı Sinobî”²¹ ibaresi geçtiği yukarıda vurgulanmıştır. Diğer taraftan nüshanın farklı bir yaprağındaki kayıttaysa “Kahveci Seyyid Süleyman Yazıcı”²² ifadesinin geçtiği de gösterilmiştir. O halde bu kayıtların ilkinden yola çıkarak Süleyman'ın yazıcılık görevi yapan Seyyid²³ unvanlı bir Sinoplu olduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra ikinci kayıttan hareketle de kahveci veya kahvehaneci olduğu çıkarılabilir. Nihayetindeyse ileride değinilecek olan bir arşiv vesikasındaki “yeniçeri zümresinden Süleyman Yazıcı”²⁴ ibaresi vesilesiyle de Süleyman'ın

²⁰ Bu kavram hakkında genel bir değerlendirme için bkz. Michael Friedrich ve Cosima Schwarke, “Introduction—Manuscripts as Evolving Entities,” *One-Volume Libraries: Composite and Multiple-Text Manuscripts*, Haz. Michael Friedrich ve Cosima Schwarke, De Gruyter, Berlin 2016, s. 1-26; ayrıca farklı örnekler için bkz. Alessandro Bausi, Michael Friedrich ve Marilena Maniaci, Haz. *The Emergence of Multiple-Text Manuscripts*, De Gruyter, Berlin 2019. Bu tabirin ilhamını veren ünlü oryantalist Franz Rosenthal'ın şu makalesi olmuştur, bkz. Franz Rosenthal, “From Arabic Books and Manuscripts V: A One-Volume Library of Arabic Philosophical and Scientific Texts in Istanbul,” *Journal of the American Oriental Society*, 75/1 (1955), s. 14-23; Osmanlı dünyasını temel alan bir değerlendirme için bkz. Jan Schmidt, “From ‘One-Volume-Libraries’ to Scrapbooks. Ottoman Multiple-Text and Composite Manuscripts in the Early Modern Age (1400–1800),” *One-Volume Libraries: Composite and Multiple-Text Manuscripts*, Haz. Michael Friedrich ve Cosima Schwarke, De Gruyter, Berlin 2016, s. 207-232.

²¹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 1a.

²² Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

²³ Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Seyyid,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon; ayrıca bkz. Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 27-30.

²⁴ İlhan Ekinçi, “Sinop'ta Bir Ayan Ailesi, Kavizadeler Hakkında Bazı Bilgiler”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C: II, Sinop Üniversitesi, Sinop 2018, s. 616-617; 3 Şaban 1240/23 Mart 1825 tarihli belgenin kaydı için bkz. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)*, Cevdet Adliye 1522.

bir yeniçeri olduğu öne sürülebilecektir.

Süleyman'ın kesin doğum tarihi bilinmemektedir. Fakat kendisi hakkındaki en eski tarihli kaydın *Ramazân* 1218/1803 yılına ait olduğunu görürüz: “1218 senesi Bender’de Ramazân-ı şerifin guresi perşembe günü savm isti’ mâl olundu. Bayram cuma günü oldu. Bir gün oruç yediğimiz beyân oldu.²⁵” Bu durumda Süleyman'ın 1218/1803 senesinde Bender’de²⁶ yani Boğdan’da olduğunu anlarız. O halde bir üst paragrafta ileride bahsedileceği söylenen arşiv kaydında onun bir yeniçeri olduğunun ifade edildiğini de hatırlarsak, Süleyman'ın Bender gibi bir kale-şehirde bir *müstahfiz*²⁷ olarak bulunduğunu düşünebiliriz. Keza 1792’de Yaş Antlaşması ile Osmanlıların eline geri geçen kale, 1812 Bükreş antlaşması ile “resmi olarak” Osmanlıların elinden çıkmıştır. Öte yandan nüshanın *zahriyesindeki* bir kayıta onun 21 *Ramazân* 1220/12 Aralık 1805 tarihinde Sinop’a döndüğünü bildiğimizden dolayı²⁸ Süleyman'ın Bender günlerinde risaleler kopyaladığı düşünülebilir. Zira nüshasındaki iki risalenin ferağ kayıtları 3 *Muharrem* 1219/12 Nisan 1804²⁹ ve 29 *Rebiü'l-Evvel* 1219/8 Temmuz 1804³⁰ tarihlidir. Başka bir ifadeyle tüm bu risaleler 21 *Ramazân* 1220/12 Aralık 1805 tarihinden öncedir. Fakat ferağ kayıtlarının hiçbirinde yer/mekân belirtilmediğinden bu iddia sadece bir ihtimaldir.

Hemen yukarıda da belirtildiği gibi Süleyman 21 *Ramazân* 1220/12 Aralık 1805 tarihinde Sinop’a gelmiştir.³¹ Sinop’a geldiğinde kişisel³² ve ailevi³³ diyebileceğimiz çok sayıda not alan Süleyman'ın 5 *Receb* 1236/8 Nisan 1821 Cumartesi tarihli “1236 senesinin Receb-i şerifinin beşinci günü cumartesi günü fermân gelüb hâzır olun dendiği beyân olunur. Kalas müjdesi der-beyân olunur”³⁴ notu ilgi çekicidir. Zira dönemin padişahından, yani II. Mahmud’dan (ö. 1255/1839), gelen bir fermanla alakalı olduğunu anlaşılan bu notta açık bir şekilde Süleyman’dan bir şeye “hâzır olması” beklenmektedir. Süleyman'ın neye hazır olması beklendiği konusunda aklımıza gelebilecek ilk cevap onun bir yeniçeri olduğu gerçeğinden, Sinop’ta bulunmasından ve çok daha önemlisi bu

²⁵ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 1a.

²⁶ Semavi Eyice, “Bender Kalesi,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

²⁷ *DİA* “Müstahfiz,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

²⁸ “İşbu 1220 senesinde Bender’den Sinop’a geldiğim beyân olunur. Fî Ramazan 21,” Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 1a.

²⁹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 69a.

³⁰ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

³¹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 1a.

³² Ev yenilemek bu notlar arasındadır, bkz. “1233 senesinde mâh-ı Receb-i şerifin guresinde eski evi yıkıp cedid ev bina edip Allah azımuşşanın keremiyle Ramazân-ı şerifin yirminci günü perşembe günü Allah izniyle cedid evimize oturduğumuz beyân olunur fi 1233 Ramazân 20.” Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

³³ Bu notlar Süleyman'ın çocuklarının doğum tarihleriyle alakalıdır ve hepsi nüshanın aynı yaprağında bulunmaktadır. Bu yaprak aynı zamanda ikinci ferağ kaydının bulunduğu yapraktır. Bu notlara bir örnek için bkz. “İşbu 1221 senesinin mâh-ı Receb-i şerifinin dokuzuncu günü pazar gecesi saat dört otuzda oğlum Seyyid İsmail dünyaya geldiği beyân, fi 1221 Receb,” Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

³⁴ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 95a.

notta geçen kalas (kereste) kelimesinden hareketle kendisinin Sinop tersanesinde gemi yapımında görevlendirilmiş olabileceğidir.³⁵ Nitekim elimizde bu iddiayı destekleyecek bir arşiv vesikası da vardır. 29 *Zi'l-Hicce* 1235/7 Ekim 1820 tarihli bu arşiv vesikasına göre Sinop'ta o zaman diliminde bir *Firkateyn-i Hümâyûn* inşa edilmektedir.³⁶ Fakat *Sinop'ta Bir Ayan Ailesi, Kavizadeler Hakkında Bazı Bilgiler* makalesinde dolaylı olarak Süleyman'dan bahseden İlhan Ekinci'nin altını çizdiği üzere, “Keseroğlu Küçük Hafız, Sadık Efendi, yeniçeri zümresinden Süleyman Yazıcı, Seyyid Haliloğlu, Seyyid Mehmed ve Hacı Dilbazoğlu İsmail” adlı şahıslar dönemin Sinop ayanı Kavizadelerin yürüttüğü “inşası bitmeye yakın 37 buçuk zira bir miri ticaret gemisinin” gemi inşaatını bazı kişileri tahrik ederek durdurturlar.³⁷ Durumdan şikayetçi olan Kavizade Hüseyin Bey, engel çıkaran Süleyman ve arkadaşlarının Kastamonu'ya sürgün edilmeleri için karar çıkartır.³⁸ Ne var ki Süleyman ve arkadaşları bir daha böyle bir işe karışmayacaklarını beyan ederek sürgün cezasından kurtulmuşlardır³⁹ ve arşivdeki bu kayıt Süleyman tarafından nüshasına 27 *Şevvâl* 1240/14 Haziran 1825 tarihli olarak “1240 senesinde Ramazân-ı şerife üç gün kalarak Sinop'tan Dalpazar İsmail Ağa ve Seyyid Halilzade Seyyid Mehmed ve Kahveci Seyyid Süleyman Yazıcı emr-i pâdişahî ile Kastamonu'ya nefy olundukları beyân olunur” şeklinde kaydedilmiştir.⁴⁰ Tüm bu bilgiler ışığında Süleyman'ın 1240/1825 dolaylarında Sinop tersanesinde *Firkateyn-i Hümâyûn* inşasında çalışıp çalışmadığı sorusu daha da muğlak hale gelmektedir. Zira İlhan Ekinci'nin arşiv vesikasından hareketle iddia ettiği gibi Süleyman'ın yapımını durdurduğu gemi bir firkateyn değil miri bir ticaret gemisidir. Hal böyle olunca emin olabileceğimiz tek husus Süleyman'ın Sinop'taki gemi inşaatı hususlarıyla alakası olduğudur.

Ayrıca, Süleyman 27 *Şevvâl* 1240/14 Haziran 1825 tarihli bu kayıttan sonra nüshasına 13 *Zi'l-ka'de* 1242/8 Haziran 1827 tarihinde “1242 senesinin mâh-ı Zi'l-ka'de-i şerifinin yirmi üçüncü günü pazar günü sabahdan on biri çeyrek geçerek zelzele olduğu beyân olunur” şeklinde bir zelzele kaydı düşer.⁴¹

³⁵ Bilindiği gibi 1236/1821 yılında Yunan İsyanı başlamıştır. Bu durumda Süleyman'ın Sinop'ta Yunan İsyanını bastırmak üzere yapılan gemilerin inşaatının yapımında görevlendirilme ihtimali mevcuttur. Fakat bu durum elbette sadece ihtimaldir.

³⁶ 29 *Zi'l-Hicce* 1235/7 Ekim 1820 tarihli bu belgenin açıklaması “Sinob sahasında inşa olunan firkateyn-i hümâyun için Sinob ve kazalarından nakl olunan ecnas-ı keresteyi mübeyyin defter” şeklindedir, bkz. *BOA*, Başmuhasebe Tersane Emni Defterleri 15533.

³⁷ Ekinci, *a.g.m.*, s. 616-617.

³⁸ Belgenin arşiv numarası için bkz. *BOA*, Cevdet Bahriye 4476.

³⁹ Affedilme hususundaki belge için bkz. *BOA*, Cevdet Adliye 1522.

⁴⁰ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

⁴¹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 95a; keza kayıtlara baktığımızda da bahsi geçen hicri tarihin miladi tekabülü olan Haziran 1827 tarihinde Erbaa'da gerçekten de ciddi bir depremin olduğunu görmekteyiz. Bu veri tabanı depremin şiddetini yedi dolaylarında olabileceğini tahmini olarak iddia etmektedir, bkz. Türkiye Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı, Tarihsel Depremler, <https://deprem.afad.gov.tr/tarihseldepremler>, (Erişim Tarihi: 01.05.2020).

Bu durumda 1241/1826 tarihinde meydana gelen yeniçeri ocağının kapatılma hadisesinden kurtulduğu açıktır. Hatta bu dönemden sonra 22 *Ramazân* 1247/24 Şubat 1832 tarihinde düştüğü “1247 senesinin Ramazân-ı şerifi ibtidâsı perşembe günü savma isti‘mâl olundu, 1247 Ramazân 22”⁴² şeklindeki kayda ve yine “1247 senesinde Ramazân’ın ibtidası Perşembe günü savma isti‘mâl olunmuşdur, beyân 1247”⁴³ şeklinde bir diğer kayıttan hareketle bu olaydan sonra iki kez de oruç tutmaya niyetlendiğini öğreniriz. Bu durumda Yeniçeri ocağının kapatılması gibi önemli bir olayın Süleyman’ın pek de gündeminde olmadığı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Hatta Süleyman’ın nüshasındaki 27 *Şevvâl* 1240/14 Haziran 1825 tarihli ocağın kaldırılmasından yaklaşık bir sene önceki kaydında kendisinden Kahveci olarak bahsetmesinden onun bir süredir kahvecilik yaptığı da çıkarılabilir. Bu durumda onun ocağın kaldırılması sürecini esnaf olarak atlattığını iddia etmek mümkün olabilir.

En nihayetinde “pederim” ifadesinden oğlu tarafından düşüldüğü kesin olan “Der beyân-ı 1247 senesinde pederim Süleyman Yazıcı merhum olmuştur. Cenaze masârifî, su akçesi, kefen parası cem‘an yekün meblağı 680 kuruş masârifî olmuştur, malum ola, 1247” şeklindeki bir kayda göre Süleyman’ın 1247 yılında vefat ettiğini öğreniriz.⁴⁵ Dahası yine oğlu tarafından düşülen “1248 senesi Muharrem’inin guresi çarşamba günü peder hazretlerinin yirmi yedinci çarşamba günü” şeklindeki başka bir kayıttan anladığımızı göre de onun vefat tarihinin tam olarak 29 *Zi’l-Hicce* 1247/30-31 Mayıs 1832 olduğunu anlarız.⁴⁶

3. Yeniçeri Süleyman’ın İlgileri

Süleyman’ın nüshasını tanıttıktan ve hayatı hakkındaki bulguları tespit ettikten sonra nüshadaki verilerden hareketle onun ilgileri hakkında nüshanın bize sunduğu potansiyeli tespit etmeye geçebiliriz. Süleyman’ın nüshasındaki unsurlara bu çerçevede baktığımızda karşımıza çıkan ilk husus kendisinin dini konularla açık bir şekilde alakalı olduğudur. Bu noktada belki de altı tekrar çizilmesi gereken durum Süleyman’ın, en azından beyanına göre, Seyyid olduğudur.⁴⁷ Nitekim Süleyman oğullarının doğum tarihlerini nüshasına kaydederken onları “1233 senesinde mâh-ı Şevvâl-i şerifin on ikinci günü cuma günü saat dörtte oğlum Seyyid Osman dünyaya geldiği beyân⁴⁸” örneğinde olduğu gibi *Seyyid* unvanlarıyla birlikte kaydeder. Öte yandan Süleyman’ın *Seyyid*

⁴² Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 95a

⁴³ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

⁴⁴ Bu hususta bkz. Hamiyet Sezer-Feyzioğlu, “Yeniçeri Ocağı’nın Kaldırılışının Taşradaki Yansıması (1826–1827), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 19/30 (1998), s. 215–238.

⁴⁵ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

⁴⁶ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

⁴⁷ Süleyman *zahriyede* adını şu şekilde verir, bkz. “Seyyid Süleyman Yazıcı Sinobî,” Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 1a.

⁴⁸ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

olması bir yeniçeri olduğunu hatırlarsak garip gelebilir. Fakat unutmamak gerekir ki 16. yüzyıldan itibaren Yeniçeri Ocağı'na Müslüman kökenli çok sayıda kişi alınmıştır.⁴⁹ Dolayısıyla Süleyman'ın 16. yüzyıldan üç asır sonra vefat ettiğini düşünürsek, *Seyyid* kökenli bir yeniçeri olması çok sıra dışı görünmez.

Nüşhada Süleyman'ın dini temayüllerini gösteren çok sayıda unsur bulunmaktadır. Örneğin, Süleyman oruç tuttuğunu "1247 senesinin Ramazan-ı şerifi ibtidası perşembe günü savma isti'mâl olundu, 1247 Ramazân, 22⁵⁰" gibi kayıtlarla pek çok kez ifade eder. Yine İstiğfar duasının orijinal Arapça metnini aktarıp bu duanın hikmetlerini Osmanlı Türkçesinde açıklar.⁵¹ Dahası *Fetevâ-yı Ebüssuûd Efendi*⁵² adlı esere atıf yaparak İslam'ın esasları konusunda tasavvufi diyebileceğimiz bazı değerlendirmelerde bulunur.⁵³ Bunlara ilaveten Peygamber'i yücelten bir şiir,⁵⁴ tasavvufi diyebileceğimiz konularla alakalı başka şiirler⁵⁵ ve oldukça kısa tasavvufi kıssalar içeren hikayeler⁵⁶ de nüşhada yer bulmaktadır.

Süleyman'ın dini hususlarla alakadar olduğunu gösteren bir başka önemli nokta nüşhadaki risalelerdir. Her ne kadar nüşhadaki risalelerin kaynaklarının tespiti için daha detaylı çalışmaların yapılması gerekiyor olsa da bu risalelerin isimlerine bakmak bile içeriklerinin dini konularda alakalı olduğunu tespit etmek için tek başına yeterlidir. Daha önce de belirtildiği gibi nüşhadaki risalelerin başlıkları *Adâb-ı Mürîdîn* (2b – 69a), *Kitâb-ı Tasavvuf* (69b – 70b), *Risâle fi't-Tasavvuf* (70a – 71a), *Risâle-i Bî-Namaz* (72a – 72b), *Menkabe-i Şeyh İbrâhîm* (73b – 74a), *Risâle-i İlmihâl ale'n-Nisâ ve'r-Ricâl* (75b – 86b), *Risâle-i Akâ'id* (86a – 92a), *Risâle-i Ef'al-i Mükellefîn* (92a – 94b), *Menkabe-i Hasan İbn Ebi Sinâ* (94b – 94a) ve *Risâle-i Elli Dört Farz* (97a – 98b) şeklindedir. Örneğin bu risalelerin ilki, *Adâb-ı Mürîdîn*, tasavvufi nefis anlayışına dair bilgiler vermektedir. *Kitâb-ı Tasavvuf* başlıklı bir diğer risaleye Peygamber'in türbedarı

⁴⁹ Örneğin bkz. Gülay Yılmaz-Diko, "Askerler ve Siviller Arasındaki Bulanık Sınırlar: 17. Yüzyıl'da İstanbul'da Zanaatkar Yeniçeriler," *Ekmek Aslanın Ağzında: Osmanlı Şehirlerinde Hayatlarını Kazanmak İçin Mücadele Eden Zanaatkârlar*, Haz. Suraiya Faroqi, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017, s. 193-211.

⁵⁰ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 95a.

⁵¹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 95b-96b.

⁵² Ahmet Akgündüz, "Fetevâ-yı Ebüssuûd Efendi," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

⁵³ Bu kaydın tamamı şu şekildedir: "İmâm beşdür sual olunursa imâmın kimdir deyu sual olunur cevab ver kim: Tenim imâmı mihrab, cânım imâmı Kur'ân, gönlüm imâmı Muhammed sallallahu teale aleyhi vesselâm, fehmim imâmı cebrail (azrail?), aklım imâmı cebrâildir. Kible dahi beşdür: Tenim kiblesi mihrâb, aklım kiblesi ka'be, cânım kiblesi beytül-ma'mûr, fehmim kiblesi kürsî, gönlüm kiblesi arş-ı azamdur. İmâm bunu bilmese imâmeti dürüst değildir. Fetvâ dahî bunun, üzerinedir. Elcevâb cemâat imâma uyar, imâm şerîata imtisâl idüb, namazı kılar. Fetevâ-yı Ebüssuûd Efendi hazretlerinden," Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 99b.

⁵⁴ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 97b.

⁵⁵ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 98b.

⁵⁶ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 96ab.

olan Şeyh Ahmed'in başından geçen olaylar anlatılmaktadır. *Risâle fi't-Tasavvuf* adlı risale bazı dua ve zikirleri ihtiva etmektedir. *Risâle-i Bî-Namaz* adlı risalede namaz kılmayanların “düçar” olacağı kötülüklerden bahsedilirken *Menkabe-i Şeyh İbrâhîm* adlı risalede tıpkı *Kitâb-ı Tasavvuf* da olduğu gibi Peygamber'in türbedarı olan Şeyh Ahmed'in başından geçen bir olay anlatılır. *Risâle-i İlmihâl ale'n-Nisâ ve'r-Ricâl*'de ise İslam ibadet/inanç esaslarına dair vaaz şeklinde bilgiler varken *Risâle-i Akâ'id* isimli risalede Allah'ın sıfatları hakkında bazı tespitler vardır. *Risâle-i Efal-i Mükellefîn* adlı risalede ise kulların yapması ve kaçınması gereken fiil ve davranışlar hususunda bazı değerlendirmeler vardır. *Menkabe-i Hasan İbn Ebi Sinâ* risalesinde ise *Hasan İbn Ebi Sinâ*'nın bir menkıbesi bulunmaktadır. Son olarak *Risâle-i Elli Dört Farz*'ta ise başlığundan da anlaşılacağı üzere elli dört farz konusu işlenir. Kısacası Süleyman'ın nüshasındaki tüm risaleler dini konularla ilgilidir.

Dini hususlara ek olarak Yeniçeri Süleyman'ın gökyüzünün hareketleri ile ilgili olduğu ve bunları kaydettiği görülebilir. 2b'deki not hariç⁵⁷ hepsi *zahriyede* olan bu notlarda Süleyman'ın nüshasına: “İşbu 1231 senesinde mâh-ı Zi'l-hicce'nin yirmi dokuzuncu günü saat yedide salı günü güneş tutulduğu beyân olunur, fi 1231 Zilhicce 29”⁵⁸ şeklinde kayıtlar eklediğini tespit ederiz. Ayrıca “1218 senesinin mâh-ı Şevvâl'inin otuzuncu günü saat sekiz otuzdan cumartesi saat dokuza kadar gün tutuldu, beyân olunur, 'âkıbet hayrola”⁵⁹ şeklindeki notundaki “'âkıbet hayrola” ifadesinden gökyüzündeki olayların dünyaya etkilerinin olduğu fikrinde olduğunu düşünebiliriz.

Diğer taraftan Süleyman'ın dünyasında çocuklarının önemli bir yer teşkil ettiğini de görebiliriz. Nitekim Süleyman dünyaya gelen sekiz çocuğunu “İşbu 1231 senesinde mâh-ı Şevvâl-i şerifin on birinci günü Salı saat birde kızım Aişe Molla dünyaya geldi, beyân” veya “1233 senesinde mâh-ı Şevvâl-i şerifin on ikinci günü cuma günü saat dörtte oğlum Seyyid Osman dünyaya geldiği beyân” şeklinde tek tek kaydetmektedir.⁶⁰ Hatta oğullarından birinin okula başlama tarihinin 27 *Rebû'l-Ahir* 1234/23 Şubat 1819 olduğunu da “İşbu 1234 senesinin mâh-ı Rebû'l-Ahir'inin yirmi yedinci günü pazartesi günü oğlum Seyyid Süleyman'ı mektebe verdiğim beyân olunur, Allah ilmler müyesser eyleye” şeklinde nüshasına not düşer.⁶¹ Bunlarla birlikte, Süleyman evini yenilediğini de 20 *Ramazân* 1233/24 Temmuz 1818 tarihli “1233 senesinde mâh-ı Receb-i şerifin guresinde eski evi yıkıp cedid ev bina edip Allah azimuşşanın keremiyle Ramazân-ı şerifin yirminci günü perşembe günü Allah izniyle cedid evimize oturduğumuz beyân olunur, fi 1233 Ramazân 20” notuyla nüshasına kaydetme ihtiyacı duyar.⁶²

⁵⁷ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 2b.

⁵⁸ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 1a.

⁵⁹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 2b.

⁶⁰ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

⁶¹ Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 95b.

⁶² Samsun İl Halk Kütüphanesi 925, 94a.

Sonuç

Bu makalenin amacı 19. yüzyıl başında, 1247/1832’de vefat etmiş bir yeniçeri olan Süleyman’ın nüshasının Osmanlı dünyasında yaşamış kişilerin “evren”lerini tespit etmede sunabileceği potansiyelleri göstermek adına onun fiziksel ve içeriksel anlamda genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Makale bu çerçevede nüshanın fiziksel özelliklerini değerlendirdi ve onun bir *Farklı Metin Türleri İçeren Elyazmaları* (Multiple-Text-Manuscript/MTM) olduğunu iddia etti. Daha sonra da nüshanın Süleyman’ın evrenini anlamadaki potansiyellini ortaya koymak için nüshayı derleyen kişi olan Süleyman’ın hayatı ve ilgi alanları hakkında eldeki veriler tespit edilmeye çalışıldı. Sonuç olarak eğer Osmanlı dünyasında yaşayan kişilerin evrenlerini daha iyi anlamak istiyorsak bunu yapmanın yollarının başında elyazması eser barındıran kütüphanelerdeki Süleyman’ın nüshası gibi *Farklı Metin Türleri İçeren Elyazmaları*ni ayrıntılı olarak incelemek olduğu açıktır. Ancak bu şekilde Osmanlı araştırmalarının en büyük eksiklerinden biri olan zihniyet araştırmalarında ciddi bir mesafe kat edilebilir.

KAYNAKLAR

1.Yazma Eserler

Samsun İl Halk Kütüphanesi 925

2. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA)

Cevdet Bahriye. 4476;

Cevdet Adliye, 1522.

Baş Muhasebe Tersane Emni Defterleri 15533.

3.İnternet Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı, Tarihsel Depremler: <https://deprem.afad.gov.tr/tarihseldepremler> (Erişim Tarihi: 01.05.2020).

4.Kitap ve Makaleler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Fetevâ-yı Ebüssuûd Efendi,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

AKKILIK, Ayşe, *Seyyid Hasan'ın Günlüğü, II. cilt (H.1073-1075/M.1662-1664), (inceleme-metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

BAUSI, Alessandro, FRIEDRICH, Michael-MANIACI, Marilena, Haz. *The Emergence of Multiple-Text Manuscripts*, De Gruyter, Berlin 2019.

CAN, Aykut, *Seyyid Hasan, Sohbetnâme, I. cilt, 1071-1072/1660-1661: inceleme-metin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

DİA “Müstahfiz,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

DURMAZ, Tunahan, *Family, Companions, and Death: Seyyid Hasan Nürî Efendi's Microcosm (1661-1665)*, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

EKİNCİ, İlhan, “Sinop’ta Bir Ayan Ailesi, Kavizadeler Hakkında Bazı Bilgiler”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop’ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C: II, Sinop Üniversitesi, Sinop 2018, s. 609-625.

ELİAÇIK, Muhittin, “Kayserili Resmî ve Seyahat Defteri,” *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Şehir Kültür Sanat* 20 (2018), s. 54-57.

EYİCE, Semavi, “Bender Kalesi,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

GINZBURG, Carlo, *Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni*, Çev. Ayşen Gür, Metis, İstanbul 1996.

GÖKYAY, Orhan Şaik, “Sohbetname,” *Tarih ve Toplum*, 14 (1985), ss. 56-64.

HANNA, Nelly, “Literacy and the ‘great divide’ in the Islamic world, 1300–1800,” *Journal of Global History* 2/2 (2007), ss. 175–194.

KAFADAR, Cemal, “Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Istanbul and First- Person Narratives in Ottoman Literature,” *Studia Islamica* 69 (1989), ss. 121–150.

_____, “Sohbete Çelebi, Çelebiye Mecmûa...” *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz. Hatice Aynur-Müjgân Çakır-Hanife Koncu-Selim S. Kuru-Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz, İstanbul 2012, ss. 43-53.

KARAHASANOĞLU, Selim, “Ben-Anlatıları: Tarihsel Kaynak Olarak İmkanları ve Sınırları,” *Turkish History Education Journal*, 8/1 (2019), ss. 211-230.

KILIÇ, Rüya, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.

KURTULUŞ, Rıza-KAHRAMAN, Alim, “Külliyât,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, “Seyyid,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

ÖZVAR, Erol, “Osmanlı Dünyasında Yazma Eser Üretkenliği,” *Sahn-ı Semân’dan Dârülfünûn’a Osmanlı’da İlim ve Fikir Dünyası: Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler XVII. Yüzyıl*, Hidayet Aydar ve Ali Fikri Yavuz, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017, ss. 19-44.

ROSENTHAL, Franz, “From Arabic Books and Manuscripts V: A One-Volume Library of Arabic Philosophical and Scientific Texts in Istanbul,” *Journal of the American Oriental Society* 75/1 (1955), ss. 14-23.

SARICAĞLU, Fikret, “Rûznâme,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Online Versiyon.

FRIEDRICH, Michael-SCHWARKE, Cosima, "Introduction – Manuscripts as Evolving Entities," *One-Volume Libraries: Composite and Multiple-Text Manuscripts*, haz. Michael Friedrich-Cosima Schwarke, De Gruyter, Berlin 2016, ss. 1-26.

SEZER-FEYZİÖĞLU, Hamiyet, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışının Taşradaki Yansıması (1826–1827)," *Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, 19/30 (1998), ss. 215–238.

SCHMIDT, Jan, "From 'One-Volume-Libraries' to Scrapbooks. Ottoman Multiple-Text and Composite Manuscripts in the Early Modern Age (1400–1800)," *One-Volume Libraries: Composite and Multiple-Text Manuscripts*, Haz. Michael Friedrich-Cosima Schwarke, De Gruyter, Berlin 2016, ss. 207-232.

YILMAZ-DİKO, Gülay, "Askerler ve Siviller Arasındaki Bulanık Sınırlar: 17. Yüzyıl'da İstanbul'da Zanaatkar Yeniçeriler," *Ekmek Aslanın Ağzında: Osmanlı Şehirlerinde Hayatlarını Kazanmak İçin Mücadele Eden Zanaatkârlar*, Haz. Suraiya Faroqhi, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017, ss. 193-211.

Ek: Nüshanın Genel Şablonu

1a

- Süleyman'ın Bender'den Sinop'a geldiğini belirten not.
- Ay tutulmasını belirten not.
- Güneş tutulmasını, Süleyman'ın pederine/validesine dua istediğini ve Süleyman'ın tam adını içeren not.
- Süleyman'ın oruç tutmaya niyetlendiğini belirten not.
- Güneş tutulmasını belirten not.

2b

- Gün (Güneş) tutulmasını belirten not.
- *Adâb-ı Müridîn* risalesinin başlangıcı.

69b

- *Kitâb-ı Tasavvuf* risalesinin başı.

69a

- *Adâb-ı Müridîn* risalesinin sonu.
- İlk ferağ kaydı.

70b

- *Kitâb-ı Tasavvuf* risalesinin sonu.

70a

- *Risâle fi't-Tasavvuf* risalesinin başı.

71a

- *Risâle fi't-Tasavvuf* risalesinin sonu.

72b

- *Risâle-i Bî-Namaz* risalesinin başı.

72a

- *Risâle-i Bî-Namaz* risalesinin sonu.

73b

- *Menkabe-i Şeyh İbrâhîm* risalesinin başı.

74a

- *Menkabe-i Şeyh İbrâhîm* risalesinin sonu.

75b

- *Risâle-i İlmihâl ale'n-Nisâ ve'r-Ricâl* risalesinin başı.

86a

- *Risâle-i Akâ'id* risalesinin başı.

86b

- *Risâle-i İlmihâl ale'n-Nisâ ve'r-Ricâl* risalesinin sonu.

86b

- *Risâle-i Akâ'id* risalesinin sonu.

92a

- *Risâle-i Ef'al-i Mükellefîn* risalesinin sonu.

94b

- *Risâle-i Ef'al-i Mükellefîn* risalesinin sonu.
- *Menkabe-i Hasan İbn Ebi Sinâ* risalesinin başı.

94a

- İkinci ferağ kaydı.
- Süleyman'ın kızının dünyaya geldiğini belirten not.
- Süleyman'ın oğlunun dünyaya geldiğini belirten not.
- Süleyman'ın kızının dünyaya geldiğini belirten not.
- Süleyman'ın oğlunun dünyaya geldiğini belirten not.
- Süleyman'ın kızının dünyaya geldiğini belirten not.
- Süleyman'ın oğlunun dünyaya geldiğini belirten not.
- Süleyman'ın kızının dünyaya geldiğini belirten not.
- Süleyman'ın evini yenilediğini belirten not.
- *Menkabe-i Hasan İbn Ebi Sinâ* risalesinin sonu.

95b

- İstiğfar duasının Arapça/orijinal metni.
- Oğlunu mektebe verdiğini belirten not.
- İstiğfar duasının hikmetlerinin Osmanlı Türkçesinde bazı açıklamaları.

95a

- Sultan'dan ferman geldiğini belirten not.
- Zelzele olduğunu belirten not.
- Oruç tutmaya niyetlendiğini belirten not.

96ab

- Kısa tasavvufi hikayeler.

97b

- Süleyman'ın arkadaşlarıyla birlikte Kastamonu'ya sürüldüğünü belirten

not.

- Oruç tutmaya niyetlendiğini gösteren not.
- Oğlu tarafından düşülen, Süleyman'ın vefat ettiğini ve cenaze masraflarını belirten not.
- Oğlu tarafından düşülen ve Süleyman'ın 27'sini olduğunu belirten not.
- Süleyman tarafından düşülen ve Peygamber hakkında uzunca şiir.

97a

- *Risâle-i Elli Dört Farz* risalesinin başı.

98b

- Süleyman tarafından yazılan bir macun tarifi.
- Süleyman tarafından yazılan ve tasavvufi üsurlar içeren şiirler.
- *Risâle-i Elli Dört Farz* risalesinin sonu.

99b

- Süleyman tarafından yazılan ve İmanın esasları hakkında Ebussu'ûd Efendi'ye atıf yapılan not.